

"לבניינה של תורה" – חלק רמ"ו
שיחה שנמסרה בביהמ"ד מפי מו"ר רה"י

"כִּי קָדוֹשׁ הַיּוֹם לְאֲדֹנָינוּ"

האדם מטהר את עצמו כדי שייכנס אליה זך ונקי, וממילא ששת ימי המעשה הבאים יראו בצורה טובה. זהו סבב החזור על עצמו. אם כך, יכולים אנחנו להסיק שכאשר באים אנו לראש השנה, על אחת כמה וכמה שהרי ממנו תוצאות חיים לכל השנה, קל וחומר מהשפעתה של השבת על השבוע שאחריה.

לפני הרבה שנים התבטא מוריני רבי אביגדר נבנצל שליט"א שבראש השנה מדפיסים את כל העיתונים של כל השנה, ובמהלכה אנו הולכים ורואים אותם, מידי פעם נפרס עוד עמוד מתוכם. כל חדשות השנה, כל המציאות ההולכת להיווצר, מגולמת ביום הזה של ראש השנה.

אם כן, ודאי שהימים ההולכים וקרבים אל ראש השנה מחייבים אותנו להתבוננות מיוחדת כדי שניכנס לראש השנה בתודעה נכונה, מתוך תשובה ומתוך מבט נכון שנקנה בימים האחרונים של השנה. [אליבא דאמת

"זהכינו את אשר יביאו" כבר הננו ניצבים בשבוע האחרון של השנה. ראוי להתבונן כיצד נכון שייראו ימים אלו שהם האחרונים בשנה? הרמח"ל כותב בספר "חוקר ומקובל"¹: "שבת היא מקור לששת ימי החול, כי לולא שבת לא ימצאו ששת ימי החול, כי ממנו יונקים ומושפעים ומושגחים ששת ימי החול, מזון ומחיה לכל חי בששת ימי המעשה. לכן יש לכל משכיל לתקן כל מה שעיוות בששת ימי המעשה קודם שבת שיבואו למקורם טהורים ונקיים". לפני שבת ראוי להינקות מהעבר ולתקן על ידי השבת את העתיד שנכנסים אליו.

דברים אלו עומדים בבסיס דברי הרב זצ"ל ב"אורות התשובה"²: "בערב שבת קודש צריכים לעסוק בתשובה על כל העבר בימות החול", בערב שבת קודש על האדם לעשות חשבון מה הוא עשה או לא עשה במשך השבוע, "כדי לקבל קדושת שבת בלא שום מניעה מכל דבר חטא ועוון". בטרם תפרוש השבת את כנפיה

הימים ההולכים
וקרבים אל ראש
השנה מחייבים
אותנו להתבוננות
מיוחדת כדי
שניכנס לראש
השנה בתודעה
נכונה

² פרק יד, סעיף לג

¹ חלק ג, סוף פרק יט

כל הימים הללו של השבוע האחרון של השנה הם כערב ראש השנה, ובפרט ערב ראש הנה גופו עצמו, כפי שמובא בספרי העבודה³.

”בגדיך לבנים”

בישיבה נהוג ללמוד מדי בוקר עמוד יומי ב”משנה ברורה”⁴, ובימים הללו אנו אוחזים בלימוד הלכות ערב ראש השנה. ישנן מספר הלכות שכתבו ה”שולחן ערוך” והרמ”א בנוגע להנהגה הראויה לערבו של ראש השנה.

כותב ה”שולחן ערוך”⁵: ”מכבסים ומסתפרים בערב ראש השנה”. מרן המחבר מצא לנכון לכתוב לנו הלכה שיש לכבס את הבגדים ולהכין בגדים נקיים וראויים לראש השנה, ולא רק זאת אלא גם להסתפר. אמת שיש לכך טעם גם על פי הנסתר⁶, אבל על פי הנגלה מביא הגאון מוילנא⁷ את דברי הירושלמי⁸ שממנו משתקפת מעלתם של עם ישראל: ”אי זו אומה כאומה הזאת!”, בדרך כלל כאשר למישהו אמור להתרחש משפט הוא מתוח מכך, ודאי שלא יבוא לבית המשפט באופן חגיגי. ”אבל ישראל אינן כן”, אומר הירושלמי, ”אלא לובשים לבנים ומתעטפין לבנים ומגלחין זקנם ואוכלין ושותין ושמחים יודעין שהקב”ה עושה להן ניסים”. בודאי שהכוונה היא כלפי כלל ישראל, ובפרט

במדינת ישראל. הרי ככל שהזמן מתקדם אנחנו רואים שהמעטפת העולמית של המלחמה הולכת ומתפשטת לכל העולם. המלחמה שעד עתה רק עם ישראל היה נתון בה הפכה בשנים האחרונות ממלחמה של מדינות למלחמה של טרור, וכך היא עוטפת היום את ארה”ב, את צרפת ואת אירופה כולה. סביר להניח שזה יתקדם ויתפשט יותר. אבל כלל ישראל, ובפרט במדינת ישראל, חי בניסים, כפי שיש לפרש את דברי חז”ל אלו. מסביבנו הסורים נאבקים אחד עם השני, אויבינו אלה עוסקים בצרות שלהם ושונאינו אלה מטפלים בצרות שלהם, וכך הקיום שלנו במדינת ישראל הוא קיום ניסי. כך נכון גם לגבי קיומו של כלל ישראל בכל המקומות⁹.

כשם שההלכה דרשה מאתנו ביטוי חיצוני לראש השנה, קל וחומר שכל אחד ואחד מאתנו נדרש לביטוי פנימי למהותו של ראש השנה. אם אנו נדרשים לבוא עם בגדים מכובסים ונקיים לראש השנה, על אחת כמה וכמה שעלינו להיכנס עם בגדי נפש לבנים ונקיים, לנקות את נפשנו כשנכנסים לראש השנה¹⁰.

בהתאם לכך, למרות שלכאורה עוד ישנם לפנינו מספר ימים של לימוד תורה רגיל ושיגרת, אבל ”החכם עיניו בראשו”¹¹ להתאמן עוד יותר בלימוד

⁶ עי' בן איש חי, שנה ראשונה, פרשת ניצבים, סעיף ג

⁷ ביאור הגר”א שם

⁸ ראש השנה פרק א, הלכה ג

⁹ עי' הקדמת סידור היעב”ץ, סולם בית אל, סוף הקדמת חוק ב ד”ה ואיך (עמוד יב במהדורת אשכול, תשנ”ג)

¹⁰ עי' קהלת פרק ט, פסוק ח, ודברי רש”י שם

¹¹ קהלת פרק ב, פסוק יד

³ למשל: מכתב מאליהו אלול (ב”ב תשס”ט) כרך א, עמוד קט; פניני ירח האיתנים עמוד שלה (בשם רבי יוסף חיים זוננפלד)

⁴ זוהי מסגרת מצוינת וחשובה, בפרט כאשר שלומדים עם תפילין אחרי התפילה, שהרי מעלתו של הלימוד כאשר עטורים בתפילין היא עצומה לאין ערוך ומעניקה קדושה רבה לנפש.

⁵ אורח חיים, סימן תקפא, סעיף ד

התורה לאור זאת שימים אלו הם ימים מיוחדים, לנצל אותם עוד יותר בלימוד התורה ובתפילה ותיקון המעשים.

“התפילה יותר מקובלת עם

הטבילה”

מוסיף הרמ"א¹²: “ויש נוהגין לטבול בערב ראש השנה משום קרי”. מבואר במסכת ברכות¹³ שעניין הטבילה הוא מתקנת עזרא. אע"פ שמדברי הגמרא והראשונים עולה שתקנת עזרא ללימוד תורה בטלה, מכל מקום חלק גדול מהראשונים, הרי"ף¹⁴, הרמב"ם¹⁵ ועוד¹⁶, סוברים שלגבי תפילה התקנה עודנה קיימת. ייתכן שלגבי כל ימות השנה רבים סומכים על דין תשעה קבין, ועל הפוסקים האומרים שמקלחת דינה כתשעה קבין. אבל שונה הוא ערב ראש השנה, שהרי כל עניינו של ראש השנה הוא יום תפילה, והלוא כתב רבינו יונה שם על הרי"ף¹⁷: “שהתפילה יותר מקובלת עם הטבילה לדברי הכל”. כלומר איננו טובלים בערב ראש השנה רק כטבילה של תשובה, אלא זו בחינה של טהרה - אנו באים לעמוד בראש השנה לפני מלך מלכי המלכים בתפילה ורוצים שתתקבלנה תפילותינו! אנחנו, כאן בישיבת הכתל, מבינים שאנו מוצבים במקום כל כך מרכזי, בחזית הראשונה של עם ישראל, אל מול מקום השכינה. אנו מבינים שמכאן אנחנו יוצרים איזו שנה תהיה לעם ישראל, וממילא אנו

חפצים יותר בהצלחת תפילותינו, בכך שתפילותינו תעלנה גבוה יותר ותפעלנה יותר. בעניין הזה לימדנו הפוסקים שטהרת הגוף גורמת שהתפילה תהיה יותר טהורה וזכה ועל ידי כן תתקבל יותר. לכן אף שרק הרמ"א כתב כן בודאי שראוי לבני כל העדות להקפיד על הדבר הזה בערב ראש השנה.

“שימליצו טוב בעדנו”

עוד מביא הרמ"א¹⁸ שיש הנוהגים ללכת להשתטח על הקברות ולהרבות שם בתפילות. מובא בפוסקים¹⁹ שזה עוד יותר משמעותי כשהולכים לקברות צדיקים, שזה עניין גדול בפני עצמו, כפי שמובא בספרים. ב"מטה אפרים"²⁰, שהוא ספר מאד חשוב בענייני הימים הללו, מובאים דברי השל"ה²¹: “הולכים להתפלל אצל קברות הצדיקים בערב ראש השנה, כדי שיבקשו המתים רחמים עלינו”. מובאים שם²² מקורות מן הזוה"ק ומן הגמרא עד כמה הדברים הללו הם זכות גדולה.

בתקופה בה אני הייתי בן גילם של היושבים פה נהגנו כל בני הישיבה להשתטח על קברות הצדיקים שלנו מבני הישיבה הי"ד שנפלו במלחמות ישראל. “מי יעלה בהר ה'”²³ - בהר הזיתים ובהר הרצל. אלו הצדיקים ש"אין כל בריה יכולה לעמוד

¹⁸ שם

¹⁹ עיי"ש מגן אברהם סעיף קטן טז

²⁰ סימן תקפא, סעיף נ

²¹ מסכת ראש השנה, נר מצווה, אות י

²² אלף המגן סעיף קטן קי

²³ תהלים פרק כד, פסוק ג

¹² שם

¹³ דף כב, ע"ב

¹⁴ ברכות פרק ג, דף יג, ע"ב מדפי הרי"ף

¹⁵ הלכות קריאת שמע פרק ד, הלכה ה

¹⁶ עי' טור ובית יוסף אורח חיים, סימן פח

¹⁷ שם ד"ה כי

במחיצתם²⁴. קברותיהם הם לכולי עלמא קברות צדיקים שראוי לבוא ולפקוד אותם שימליצו טוב בעדינו. חבל שמנהג זה קצת נשחק עם השנים, וברצוני לעורר על חיזוקו. על כן, "החכם עיניו בראשו"²⁵ להצטרף לעולים לציון הצדיקים הללו שמסרו את הדבר היקר ביותר, את חייהם, להגנת העם והארץ, ועל מורשתם גדלנו.

"פוקדיך קדשו צום לקבוע"

ה"שולחן ערוך" פוסק מנהג נוסף²⁶: "נוהגים להתענות ערב ראש השנה". ה"משנה ברורה"²⁷ מוסיף שאין צריך השלמה, כלומר לא צריך להשלים את יום התענית, להבדיל מעשרה בטבת שחל בערב שבת שמשלימים אותו עד כניסת שבת. יותר מזה מבואר ב"מטה אפרים" שהטעם לכך הוא כדי שלא ייכנס ליום טוב כשהוא מעונה. כך נוהגים רבים, על אף שייתכן שאינם מגלים זאת, ומתענים עד חצות היום, כפי שהורה מורינו ר' אביגדר נבנצל שליט"א שכדאי לנהוג באופן זה בנוגע למנהג ישראל קדוש זה. גם לגבי זה נוכל לומר "החכם עיניו בראשו"²⁸ שהרי זהו אינו חיוב, ובודאי הנוהג כן ייעשה באופן שאינו מתגאה ואינו פורש מהציבור. השנה התחדש לי שבבית רבי יעקב קנייבסקי זצ"ל, הסטייפלער, נהגו לערוך סיום מסכת אחרי תפילת שחרית בערב ראש השנה, וכל המסיימים שהיו איתו בסיום היו אוכלים במהלך היום על יסוד הסעודה

הזו²⁹. אני מקווה שגם בישיבה יימצא בן החייל שייטול את את הזכות הזו ויתחיל כבר היום מסכת על מנת לסיימה בערב ראש השנה.

"כי קדוש היום לאדנינו"

מעניין להיווכח עד כמה החשיבו רבותינו את ערב ראש השנה, וכיצד כיוונו אותנו לנצל את הזמן הזה, שלא יהפוך חלילה להיות כעוד יום רגיל ושיגרתי. אע"פ שכמובן יום זה הינו ככל ערב חג שבו הכנות מרובות, ובפרט לזה שזכה ויש לו משפחה וטפליא. אבל אנחנו בני ישיבה, זכינו והכל מוכן לנו, בבחינת גן עדן, ודאי שראוי לנו שיום זה יוכר כיום מיוחד. יש ממש "לגנוב" בו את הרגעים, לנצל את היום! אלו הדקות האחרונות בטרם נבוא בשערי השנה החדשה! הדבר דומה לדקות האחרונות שלפני תחילת טקס ההשבעה בכותל של הצנחנים וכדומה. איזו דריכות שוררת אז, איזו הכנה שהכל יהיה מושלם כדבעי. - הנה עוד מעט קט ותתקע החצוצרה והדגל יעלה!

אולם, דומני שעל סוגייה עדינה יש לקרוא דברי חז"ל³⁰: "אחד המרבה ואחד הממעיט" - בין אם לצום ובין אם לאכול - "ובלבד שיכוון ליבו לשמים". הדבר החשוב הוא שנזכור את העובדה "כי קדוש היום לאדנינו"³¹, שלא נעבור על יום זה

²⁸ קהלת פרק ב, פסוק יד

²⁹ אורחות רבנו חלק ב, עמוד קעא

³⁰ ברכות דף יז, עמוד א; ועוד

³¹ נחמיה פרק ח, פסוק י

²⁴ עי' בבא בתרא דף י, ע"ב

²⁵ קהלת פרק ב, פסוק יד

²⁶ שם סעיף ב

²⁷ סעיף קטן טז

לסדר היום, שלא יהיה כסתם יום רגיל, ממש חבל.

ההלכה טבעה חיובים, וחושבני שיש בכך עניין גדול של "אחרי הפעולות נמשכים הלבבות"³² – אין המבוקש במעשה החיצוני של הטבילה בלבד, אפילו אם הדבר מסייע לתפילה בכוונה, וגם לא רק העניין של טהרת הנפש, אלא שפעולה זו מרוממת את האדם למקום אחר, כאשר הוא יודע שלקראת ראש השנה הוא הולך למקווה, צם, מסיים מסכת או הולך לקברי צדיקים, או שבאופן כללי הוא משתדל לנצל את הזמן יותר. כך הוא מחדיר לתודעתו שהיום ערב ראש השנה!

כך היה דורש רבי אליהו לאפיאן זצ"ל דורש לפני תלמידיו בכפר חסידים, כשחל ראש השנה כפי שחל בשנה זו, והיה אומר: לישיבה שלו: "מחר יהיה ערב שבת קודש האחרון של השנה, ומחרתים תהיה שבת קודש האחרונה של השנה!" הוא המשיל את הדבר לאורח חשוב שכבר שהה במקום כשנה שלמה וכבר התרגלו אליו, אבל כאשר הגיע הזמן להיפרד ממנו עורכים לכבודו אירוע פרידה וסעודה מיוחדת. זהו עניינם של הימים הללו.

לפנינו עומדים ערב שבת קודש, שאף הוא זמן מיוחד כפי שפתחנו, ולאחריו שבת קודש, אני מניח שיהיו מביננו שייסעו לביתם ויהיו אחרים שיבחרו להישאר כאן בישיבה. יבחר כל אחד את דרכו, אבל כדאי שבטרם זאת

יחשוב פעמיים אם אכן כדאי לרדת מהר סיני. גם אם יחליט לנסוע יבורך, אבל גם במצב זה עליו להשתדל שהשבת שלו תורגש כשבת של ערב ראש השנה, וכבר במוצאי השבת יחזור הנה ויכנס ליממה הגדולה והנפלאה בתוך אווירה קדושה וגדולה כמו שיש בישיבה ויבנה לעצמו את היממה האחרונה של השנה. בעבר אף היה נהוג ליל משמר בלילה האחרון של השנה.

"נחפשה דרכינו ונחקורה"

מסקנת הדברים היא שבימים הללו נעסוק בתיקון נפשינו, כאשר עיקר המחשבה צריך להיות מופנה לאיך נתקדם יותר בשנה הבעל"ט. נכנסים למסלול חדש, סוף מסלול, אבל מתחילים מסלול וצריכים "לחשב מסלול מחדש", לחשוב איך באמת נצליח שהשנה הבעל"ט תהיה לכל אחד ואחד מאתנו יותר גדולה עד כמה שנתון הדבר לבחירתנו. את זאת יש לעשות בימים הללו, כפי שמתאר רבינו יונה ב"שערי תשובה"³³, "להתבודד בחדריו", לקחת עת ונייר ולחשוב אלו דברים אנו רוצים לתקן יותר בעצמינו או למען החברה, בתוך הישיבה ובתוך המשפחה. קודם כל נתחיל עם עצמינו, נחשוב כיצד אנחנו רוצים להראות יותר טובים בשנה הבעל"ט.

כבר הזכרנו כמה פעמים בבית המדרש הזה הוזכר את דברי הרב ב"אורות התשובה"³⁴: "יסוד התשובה צריך לעולם להיות מונח על התיקון של

³⁴ פרק יג, אות ט

³² ספר החינוך מצווה טז
³³ שער ב, אות יד

להבא", כמובן שאנו נדרשים לחשוב מה עלינו לתקן ולהצטער ולהתחרט, כפי שמפרט רבנו יונה ב"שערי תשובה"³⁵, אבל זה לרוב נאמר לאנשים גדולים ומיוחדים, אך האדם הרגיל יצטער, יתודה בכוונה, ובעיקר יחשוב קדימה.

השנה זכינו לתקן תיקון נפלא, תיקון אדיר, "עליונים ששו", כמה שמחה הייתה בשמים משיבת הכותל השנה, שקרוב למאה בני ישיבה התקינו על הסמארטפון שלהם תוכנת סינון נטספרק! אילו היה מותר הייתי מוכן להישבע שגזרות דינים על כלל ישראל התבטלו בזכות הדבר הזה, אני משוכנע בכך³⁶! עם זאת, כאשר נכנסים לשנה החדשה, יש לחשוב על הדרך להתמודד עם הדבר הזה, שהוא ראש וראשון למפריעים. נחשוב על הדרך להוסיף קדושה, להוסיף ניצול זמן, על הדרך להוסיף יותר דבקות בלימוד התורה בלי הסחות דעת למיניהן הבאות מכל העולם העוטף אותנו. את הצעד הראשון כל אחד ואחד מאתנו נדרש לעשות, וקיימא לן שהבא ליטהר מסייעין בידו מן השמיים³⁷, והקב"ה יכתבנו לטובה עם כל בית ישראל.

³⁷ יומא דף לח, ע"ב

³⁵ שער א באריכות

³⁶ בלשון זו שמענו מרבתינו בהקשר דומה בזמן ימי הסכם אוסלו

